

de Bibliotheek
Zoetermeer

CKC &
partners

Cultuureducatie met Kwaliteit

Doorlopende leerlijn beeldende kunst
Groep 5
Lessenreeks 'verdieping'

Deze leerlijn is ontwikkeld door CKC & partners.

De lucht in

Informatie over De lucht in

Groep 5, lessenreeks 'verdieping', vier lessen van 60 minuten

Doel van de lessenreeks:

De leerlingen onderzoeken ruimtelijkheid, ritme en herhaling door middel van gemengde technieken en druktechniek. Ook onderzoeken ze atmosferisch perspectief in schildertechniek en beweging in ruimtelijke constructies. In deze lessenreeks werken ze met de volgende materialen en technieken: schilderen, druktechniek, gemengde techniek, collage en constructie. Beeldaspecten die aan bod komen zijn ruimte, herhaling, ritme, beweging, evenwicht, verhouding, zwaar en licht, kleur. Ze leren werken volgens een richtinggevend creatief proces: ze oriënteren zich op de opdracht, onderzoeken het materiaal, voeren een eigen, creërende opdracht uit en evalueren op hun werk en het werkproces.

Materiaallijst:

Algemeen:	De mogelijkheid om afbeeldingen en filmpjes via een digibord te tonen.
Les 1:	Wit tekenpapier A3-formaat en vetkrijt.
Les 2:	Cadeaupapier, stevig wit papier A3-formaat, stevig A4-papier, tamponeerkwasten, bordjes met schoolverf (rood, geel, groen, blauw, paars en oranje), papieren handdoekjes, scharen en potloden.
Les 3:	Saté-prikkers, kantoorelastieken, stukjes vliegerpapier in diverse kleuren, kleuterlijm (glutofix), extra's bv. veertjes, wolletjes, klein lapje, draadjes, cellotape.
Les 4:	A4-tekenpapier, stevig A3-tekenpapier, penselen grof en fijn, waterbakken, schoolverf rood oranje geel en meerdere kleuren blauw, wit en zwart, papieren handdoekjes, krantenpapier, mengborden.

Les 1: Vliegdieren

Vliegen	Op de wieken	De zwerm	Bespreking
---------	--------------	----------	------------

In deze les gebruiken de leerlingen niet alleen hun fantasie, maar ook diverse materialen (collage, vetkrijt-tekening) om ruimtelijkheid in beeld te brengen.

Les 2: Dwarrelen en vliegen

Herhaling en ritme	Sjablonen	Tamponeren	Rustig of druk
--------------------	-----------	------------	----------------

Deze les gaat over herhaling en ritme. De leerlingen leren sjablonen maken en deze te gebruiken in een kunstwerk.

Les 3: Vliegfantasie

Gevleugelde kunst	Constructie	Vliegfantasie	Kunst en vliegwerk
-------------------	-------------	---------------	--------------------

De leerlingen construeren een hangend object met transparante stukken, waarvan onderdelen kunnen bewegen. Ze kijken naar kinetische kunst; kunstwerken met luchtige beweegbare onderdelen (Leonardo da Vinci, Calder, Theo Jansen).

Les 4: Luchtschildering

Luchtschilders	Luchtkleuren	Luchtverhaal	Mijn luchtschilderij
----------------	--------------	--------------	----------------------

De leerlingen schilderen een verhalend schilderij met veel lucht in verschillende door hen gemengde kleuren en een onderwerp op de voorgrond, in andere kleuren. Ze maken het kleurverloop zo dat de suggestie van ver weg en dichtbij ontstaat.

Deze lessenreeks sluit aan bij de doorlopende leerlijn Cultuureducatie met Kwaliteit in Zoetermeer. Meer informatie over Cultuureducatie met Kwaliteit vind je [hier](#).

De leerlijn beeld is ontwikkeld door CKC & partners en geschreven door Loulou Joolen en Gerart Kamphuis. Neem bij vragen contact op via primair-onderwijs@ckc-zoetermeer.nl.

De lucht in – Vliegdieren

Groep 5, lessenreeks 'verdieping', les 1

Lesdoel: Leerlingen onderzoeken ruimtelijkheid door middel van vetkrijt-tekening en knippen/plakken.

Benodigde materialen: Wit tekenpapier A3-formaat en vetkrijt

Opdrachten:

Vliegen	Op de wieken	De zwerm	Bespreking
---------	--------------	----------	------------

Introductie:

In deze les gebruiken de leerlingen niet alleen hun fantasie, maar ook diverse materialen en technieken om ruimtelijkheid in beeld te brengen.

Oriënteren: Vliegen	5 minuten
Opdracht: Toon kunstwerken met vogels (Magritte , Corneille) en foto's van vliegende dieren (hond , vis , eeekhoorn). Bespreek overeenkomsten en verschillen. Gebruiken ze vleugels of hebben ze andere manieren om in de lucht te blijven?	
Reflecteren: Fantasie of werkelijkheid? Gebruiken ze vleugels, huidplooien? Kunnen ze echt vliegen of is het zweven? Wat is het verschil? Wie heeft er zelf wel eens gevlogen?	

Onderzoeken: Op de wieken	15 minuten
Opdracht: Schets op een A3-vel met vetkrijt een aantal grote en kleine vogelachtigen en kleur ze in. Denk aan uiterlijke kenmerken: poten, staart, vleugels. Zijn de vliegdieren glad, behaard of helemaal met veren bedekt? Hebben ze schubben?	
Reflecteren: Hebben de leerlingen fantasiedieren of bestaande dieren getekend? Welke kenmerken hebben de dieren? En waarom die kleuren?	

Uitvoeren: De zwerm	30 minuten
Opdracht: De leerlingen knippen een paar vliegdieren uit (zie opdracht bij 'Onderzoeken') en plakken deze met een papieren stripje (rondje) of muizentrapje op een lichtgekleurd A3-vel (eerst even door midden vouwen en weer openklappen). Er ontstaat een zwerm. Let op voor en achter, groot en klein. Teken met oliepastel eventueel nog wat wolken, boomtoppen en huizen erbij.	
Reflecteren: Zijn alle dieren even goed te zien? Waar overlapping? Moet groot voor klein worden geplakt of juist andersom? Of maakt het geen verschil?	

Evalueren: Bespreking	10 minuten
Opdracht: Zet het kunstwerk rechtop als een boek (vouwlijn is er al) en loop langs alle werken. Bespreek overeenkomsten en verschillen.	
Reflecteren: Wie heeft er een verhaal afgebeeld? Zijn er ook vliegende draken, vissen en tweekoppige monsters te zien? Nog problemen ondervonden?	

Aanvullende suggesties:
Teken nog een paar vliegdieren en plak een aantal van die vliegdieren aan mobiles van lasdraad. Hang ze op in het lokaal.

De lucht in – Dwarrelen en vliegen

Groep 5, lessenreeks 'verdieping', les 2

- Lesdoel:** Sjablonen maken en deze gebruiken om ritme en herhaling te maken met verf.
- Benodigde materialen:** Cadeaupapier, stevig wit papier A3-formaat, stevig A4-papier, tamponeerkwasten, bordjes met schoolverf (rood, geel, groen, blauw, paars en oranje), papieren handdoekjes, scharen en potloden.

Opdrachten:

Herhaling en ritme	Sjablonen	Tamponeren	Rustig of druk
--------------------	-----------	------------	----------------

Introductie:

Deze les gaat over herhaling en ritme. De leerlingen leren sjablonen maken en deze te gebruiken in een kunstwerk.

Oriënteren:	Herhaling en ritme	5 minuten
Opdracht: Toon een paar rollen cadeaupapier en bespreek deze. Is er herhaling en ritme van vormen en kleuren te zien? Welke vormen zijn hetzelfde, welk ritme zit erin? Druk of rustig? Wat is het effect van de kleuren? Zit er ook ritme in de kleuren? Zijn de vormen herkenbaar?		
Reflecteren: Zien de leerlingen in het lokaal herhaling van dezelfde vormen (stoelen, tafels, hoofden)? Of op kleding, in de gordijnen, plafondplaten, memoblaadjes, potloden, magneten enz.		

Onderzoeken:	Sjablonen	15 minuten
Opdracht: Vouw een A5-vel in de breedte dubbel. Knip hierin vanaf de vouwlijn een halve vlinder. Vouw de uitgeknipte vorm open, en ook het vel papier met gat. Er zijn twee vlinders te zien, zowel in de restvorm (het gat) als in de uitgeknipte vlindervorm. Beide vormen kunnen worden gebruikt om herhaling en ritme te laten zien. Laat de leerlingen nog meer vormen uitknippen, zowel grote als kleine vlinderachtigen. Ook gaatje maken met de punt van een schaar in A5 en vanuit dat punt een vogel of ander vliegbeest knippen. Laat de leerlingen met behulp van een sjabloon vormen tamponeren op A3-papier. Verf op bordjes. Elk kleur een eigen kwast. Leg de uitgeknipte vorm op een vel A3-papier. Daarna rechtstandig met tamponeerkwast en een beetje verf langs de rand van de uitgeknipte vorm en de restvorm tamponeren.		
Reflecteren: Kruipt de verf onder het sjabloon? Kwast niet schuin houden maar rechtstandig. Meerdere vormen uitgeknipt? Allerlei kleuren naast elkaar en over elkaar afgedrukt?		

Uitvoeren:	Tamponeren	30 minuten
Opdracht: Maak een kunstwerk door middel van sjablonen met als thema dwarrelen en vliegen. Zet meerdere vormen naast en over elkaar. Herhaal niet alleen de vormen maar ook de kleuren. Maak een ritme van afwisselende vormen en kleuren. Gebruik zowel de uitgeknipte vorm als de restvorm. Let erop dat elke kleur zijn eigen kwast heeft, houd kleuren schoon.		
Reflecteren: Zijn er meerdere kleuren in één dier gecombineerd? Zijn alle vormen gebruikt? Waar ontstaan problemen? Zijn de sjablonen nog te gebruiken of kun je beter nieuwe maken?		

Evalueren:	Rustig of druk	10 minuten
Opdracht: Bespreek het eindresultaat. Is het gebruikt om ritme te maken, is er met kleur gespeeld? Waar zien ze herhaling? Wat is het verschil tussen ritme en herhaling?		
Reflecteren: Is het ritme druk of rustig geworden? Vrolijk of saai?		

Aanvullende suggesties:
Maak door middel van sjablonen en tamponeertechniek een kunstwerk met jouw initialen.

De lucht in – Vliegfantasie

Groep 5, lessenreeks 'verdieping', les 3

Lesdoel: De leerlingen construeren een hangend ruimtelijk object met stevige, flexibele en beweeglijke verbindingen en transparante, kleurige vlakken. Ze werken met zwaarte en lichtheid, in vorm en kleur en met beweging.

Benodigde materialen: Saté-prikkers, kantoorelastieken, stukjes vliegerpapier in diverse kleuren, kleuterlijm (glutofix), extra's bv. veertjes, wolletjes, klein lapje, draadjes, cellotape.

Opdrachten:

Gevleugelde kunst	Constructie	Vliegfantasie	Kunst en vliegwerk
-------------------	-------------	---------------	--------------------

Introductie:

De leerlingen construeren een hangend object met transparante stukken, waarvan onderdelen kunnen bewegen. Ze kijken naar kinetische kunst; kunstwerken met luchtige beweegbare onderdelen (Leonardo da Vinci, Calder, Theo Jansen).

Oriënteren: Gevleugelde kunst **5 minuten**

Opdracht: Bekijk kinetische kunst: [de vliegontwerpen van Leonardo da Vinci](#), [het filmpje van de mobiles van Calder](#), [strandbeesten van Theo Jansen](#). Bespreek hoe de kunstenaars hun werk laten bewegen, hoe de combinatie van dunne dragers en doorschijnende vlakken het onderwerp lichter maken.

Reflecteren: Heb je wel eens gevliegerd? Gekeken naar paragliders, kitesurfers, een luchtballon/zeppelin?

Onderzoeken: Constructie **15 minuten**

Opdracht: Onderzoek hoe je met een elastiekje twee prikkertjes kunt verbinden, bijv. in het midden, bij de uiteinden, of drie of meer. Onderzoek hoe je een 'ketting' van meerdere prikkertjes aan elkaar kunt maken (door steeds het eind van een prikker aan het begin van vorige prikker te verbinden). Onderzoek hoe je daarmee de constructie kunt laten bewegen op de scharnierpunten. Onderzoek hoe je een driehoek of vierkant kunt maken met satéprikkers, of een ruimtelijke vorm zoals een piramide, of iets vogelachtigs.

Reflecteren: Hoe blijven de elastiekjes zitten? Kun je er nog een extra stokje tussen wringen? Hoeveel kan je er bij elkaar binden? Wat voor platte vorm kan je maken? Hoe blijft een vlakke vorm stevig? Wat kun je doen met meerdere platte vormen? Wat ziet er spannend uit?

Uitvoeren: Vliegfantasie **30 minuten**

Opdracht: Maak een spannende, ruimtelijke vorm van satéprikkers verbonden door elastiekjes. Er mogen meerdere vlakken in voorkomen (minstens één) en 'kettingen' van stokjes die scharnieren. Je mag je probeersels erin verwerken als je wilt. Als je constructie 'werkt', scheur je strookjes vliegerpapier en bespan je een vlak of een paar van je vlakken met dit transparante papier. Smeer met je vinger de hele strook in met behangerslijm. Vouw elke strook die je gebruikt om het stokje naar de achterkant zodat papier op papier komt en goed vast blijft zitten. Als je klaar bent, kun je nog een versiering maken met het extra materiaal. Bedenk een naam voor je kunstwerk. Maak er een draadje aan en hang op.

Reflecteren: Wat ga je maken? Wil je een constructie die verend kan bewegen? Wat voor vlakken ga je maken, hoeveel? Wat voor ruimtelijke vorm ga je maken? Wat voor kleur ga je gebruiken voor het vliegerpapier?

Evalueren: Kunst en vliegwerk **10 minuten**

Opdracht: Bekijk de vliegekunstwerken. Hoe kunnen ze bewegen, hoe kun je ze laten bewegen? Wat zien we aan de kleuren als het licht erdoor schijnt?

Reflecteren: Is het gelukt wat je wilde maken? Wat vond je lastig wat heb je ontdekt?

Aanvullende suggesties:

Je kunt mobiles maken zoals Calder, waarbij je een stemming, emotie of karakter laat verbeelden. Gebruik dunne metalen kleeuhangers (stomerij), visdraad, materiaal om vlakjes te maken (dekseltjes, cd's, beschilderd karton, vormen of figuurtjes van dunner ijzerdraad etc.).

De lucht in – Luchtschildering

Groep 5, lessenreeks 'verdieping', les 4

- Lesdoel:** De leerlingen maken atmosferisch perspectief door het mengen van kleuren. Ze schilderen een vaste voorgrond en luchtige achtergrond. Ze werken op een schilderij van veraf (bovenaan) naar dichtbij (onderaan).
- Benodigde materialen:** A4-tekenpapier, stevig A3-tekenpapier, penselen grof en fijn, waterbakken, schoolverf rood oranje geel en meerdere kleuren blauw, wit en zwart, papieren handdoekjes, krantenpapier, mengborden.

Opdrachten:

Luchtschilders	Luchtkleuren	Luchtverhaal	Mijn luchtschilderij
----------------	--------------	--------------	----------------------

Introductie:

De leerlingen schilderen een verhalend schilderij met veel lucht in verschillende door hen gemengde kleuren en een onderwerp op de voorgrond, in andere kleuren. Ze maken het kleurverloop zo dat de suggestie van ver weg en dichtbij ontstaat.

Oriënteren: Luchtschilders	5 minuten
Opdracht: Bekijk luchten op schilderijen: Mondriaan , Turner 1 , Turner 2 , Van Gogh 1 , Van Gogh 2 . Wat voor kleur kan de lucht hebben, hoe komt dat? Hoe zie je dat de lucht belangrijk is op het schilderij? Wat voor stemming geeft de lucht aan het schilderij? Wat is er in de lucht te zien? Op wat voor manier wordt de lucht geschilderd? Is de lucht geschilderd zoals het er echt uitziet? Wat voor lucht zien we nu buiten?	
Reflecteren: Heb jij wel eens een zonsopgang of -ondergang, een stormlucht, een regenlucht, mistlucht gezien? Hoe vind je dat?	

Onderzoeken: Luchtkleuren	15 minuten
Opdracht: Meng op een bord kleuren die je voor jouw luchtschilderij wilt gebruiken. Probeer op een A4 uit hoe de verschillende luchtkleuren naast elkaar kunnen samenwerken in je lucht. Probeer eventueel nog een andere mogelijkheid. Kijk hoe je penseelsteek kan laten zien dat lucht beweegt, of rustig is. Schilder met een donkere/andere kleur iets eroverheen, een streep of vlek (straks moet je een voorgrond maken).	
Reflecteren: Welke kleuren vind je het mooist bij elkaar om lucht te maken? Hoe goed moet je mengen? Wat als je mengkleuren allemaal nog te zien zijn? Wat kan gebeuren als je met je donkere kleur over je lucht gaat om een voorgrond te maken?	

Uitvoeren: Luchtverhaal	30 minuten
Opdracht: Schilder een verhaal/gebeurtenis/situatie waarbij de lucht belangrijk is. Schilder op A3 eerst het hele blad vol met je lucht, van boven naar beneden. Gebruik de kleurmengsels die je bij het onderzoek hebt ontdekt en gekozen. Zorg dat je lucht spannend en beweeglijk is. Schilder daarna met een andere kleur verf je onderwerp in en/of voor de lucht. Zorg dat de lucht het grootste deel van je schilderij inneemt.	
Reflecteren: Waar gaat jouw luchtschilderij over? Wat voor weer, seizoen, tijdstip wordt het in jouw lucht? Hoe zie je aan de kleur wat ver weg is of dichtbij? Bij wat voor land(water)schap hoort jouw lucht? Wie of wat komen er op je schilderij? Wat gebeurt er? Hoe kun je veranderen? Ga je gladde kleuren maken of laat je het mengen zien? Wat voor penseelstreken laat jij nog zien?	

Evalueren: Mijn luchtschilderij	10 minuten
Opdracht: Bekijk de schilderijen. Leg ze in groepjes met eenzelfde kleurstemming bij elkaar. Laat de leerlingen vertellen wat er gebeurt in hun luchtverhalen en laat hen opmerken wat ze bij anderen zien. Bespreek de stemmingen die te zien zijn en het mengen en de zichtbare penseelstreken.	
Reflecteren: Is je schilderij gelukt? Wat heb je ontdekt? Wat vond je lastig?	

Aanvullende suggesties:
Je kunt kiezen voor een gemeenschappelijk onderwerp voor het luchtschilderij. Bv. lucht boven land, water, met vogels, luchtschip, skyline, uitzicht uit een vliegtuig, toren, schip op zee enzovoorts.